

مظلومیت شیعه در عصر عباسیان

مجمع جهانی شیعه‌شناسی

صادق انصاری پور

سرشناسه : انصاری پور، صادق، ۱۳۶۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : مظلومیت شیعه در عصر عباسیان / [برای] مجمع جهانی
 شیعه شناسی؛ صادق انصاری پور.
 مشخصات نشر : قم: دارالتهدیب، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۲۵۶ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۹۳۰-۴-۳
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 موضوع : شیعه -- تاریخ
 موضوع : عباسیان -- تاریخ
 شناسه افزوده : مجمع جهانی شیعه شناسی
 ISBN : BP۲۳۹/۱۸۵م۶ ۱۳۹۴
 رد بندی دیوینی : ۲۹۷/۵۳
 شماره کتشناسی ملی : ۴۰۴۹۹۷۸

مجمع جهانی شیعه شناسی

قم - ۴۵ متری عمار یاسر - پلاک ۹۰ - ص پ ۶۴۴-۵۸-۳۷ تلفن: ۳۷۷۱۳۷۷۳-۳۷۷۵۶۰۹۲ / دورنگار:
 ۳۷۷۴

شناسنامه کتاب:

نام کتاب: مظلومیت شیعه در عصر عباسیان
 نام مؤلف: صادق انصاری پور
 ناشر: انتشارات دارالتهدیب
 صفحه بندی: سید ابراهیم امینی
 محقق و ویراستار علمی و ادبی: علیرضا ابراهیمی
 تعداد صفحات: ۲۵۶ ص
 چاپخانه: گلهها
 نویت و تاریخ چاپ: اول / ۱۳۹۴
 تیراژ: ۱۰۰۰
 قیمت گالینگور: ۱۰۵۰۰ تومان
 قیمت شومیز: ۸۸۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۹۳۰-۴-۳

کلیه حقوق برای مجمع جهانی شیعه شناسی محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۴.....	دیباچه
۱۶.....	مقدمه مؤلف
۱۷.....	هدف از تألیف کتاب
۲۰.....	فصل اول ظلم از نگاه شریعت
۲۲.....	دیدگاه دین نسبت به ظلم
۲۴.....	تعریف ظلم
۲۵.....	اقسام ظلم
۲۵.....	عوامل ظلم
۲۶.....	اسلام و مبارزه با ظلم
۲۸.....	راهکارهای اسلام برای جبران ظلم
۳۳.....	فصل دوم مروری بر حکومت عباسیان
۳۵.....	تاریخچه مختصری از حکومت عباسیان
۳۷.....	سیره خلفای بنی عباس
۳۸.....	مقایسه بنی امیه با بنی عباس
۳۹.....	چگونگی پیچیده شدن طومار حکومت امویان
۴۱.....	شورش‌ها و قیامهای علیه عباسیان
۴۲.....	چگونگی به قدرت رسیدن بنی عباس
۴۴.....	تفاوت نگرش خلفای عباسی با خلفای اموی
۴۷.....	گسترش شیعه در دوران عباسیان

جدایی عباسیان از علویان.....	۴۸
فصل سوم وضعیت شیعیان در دوران سفاح و منصور دوانیقی.....	۵۰
ابوالعباس سفاح.....	۵۲
دو مشکل اساسی حکومت سفاح.....	۵۵
منصور دوانیقی.....	۵۶
رفتار منصور با مردم.....	۵۷
رفتار منصور با علویان.....	۵۹
کشتار و شکنجه علویان.....	۶۰
رفتار منصور با سادات شیعی.....	۶۳
فشارهای سیاسی بر شیعیان و آغاز دوباره تقیه.....	۶۶
نشر علم و حدیث حتی در حال تقیه.....	۶۸
مظلومیت محبوبیت آفرین.....	۶۹
نصب فرماندار سنگدل در مدینه.....	۷۰
مشهور بودن دشمنی منصور با علویان.....	۷۳
رفتار منصور با امام صادق علیه السلام	۷۶
رفتار منصور با امام کاظم علیه السلام	۷۹
فصل چهارم وضعیت شیعیان در دوران مهدی، هادی و هارون الرشید.....	۸۳
برخورد مهدی با علویان.....	۸۵
برخورد هادی با علویان.....	۸۷
هارون الرشید.....	۸۹
تیرنگ‌های هارون و تظاهر به دینداری.....	۹۱
هارون در تعقیب فرزندان حضرت علی علیه السلام	۹۲

۹۵	نیرنگ هارون
۹۶	علل گسترش شیعیان در عصر عباسیان
۹۸	قیام‌های علویان
۹۹	هارون و علویان
۱۰۱	از شمشیر هارون خون می‌چکد
۱۰۲	برخورد هارون با موسی بن جعفر علیه السلام
۱۰۳	برخورد هارون با امام رضا علیه السلام
۱۰۵	مرگ هارون
۱۰۶	فصل پنجم توطئه‌های مأمون بر متصم علیه امام رضا علیه السلام ، امام جواد علیه السلام و شیعیان
۱۰۸	امین و فرصتی مناسب برای امام رضا علیه السلام
۱۱۰	دوران مأمون
۱۱۱	مأمون از دیدگاه علویان
۱۱۱	قیام‌های علویان در زمان مأمون
۱۱۳	پیشنهاد ولایت‌عهدی مأمون و سیاست امام رضا علیه السلام
۱۱۵	سیاست‌های مأمون در حکومت داری و ظلم به شیعیان
۱۱۸	برخورد مأمون پس از شهادت امام رضا علیه السلام
۱۱۸	قیام محمد بن جعفر بن محمد
۱۲۱	زندگانی امام جواد علیه السلام
۱۲۳	ازدواج توطئه آمیز دختر مأمون با امام جواد علیه السلام
۱۲۳	انگیزه‌های مأمون از ازدواج دخترش با امام جواد علیه السلام
۱۲۴	چرا امام جواد علیه السلام با این ازدواج موافقت کردند؟
۱۲۴	وضوح مظلومیت در مکتب علمی امام جواد علیه السلام
۱۲۶	سیاست ریا و تزویر مأمون

- ۱۲۷ اقدامات مأمون در روزهای نخست اقامت در بغداد
- ۱۲۸ اهداف مأمون از احضار امام جواد علیه السلام به بغداد
- ۱۲۹ متهم کردن امام جواد علیه السلام
- ۱۳۰ برخورد و انزجار امام جواد علیه السلام از مأمون
- ۱۳۰ زنده داشتن یاد پدر
- ۱۳۱ تشیع در دوران امام جواد علیه السلام
- ۱۳۲ ارتباط امام علیه السلام با شیعیان
- ۱۳۲ وصیت نامه مرگ شروز
- ۱۳۳ دوران خلافت متوکل
- ۱۳۴ شهادت امام جواد علیه السلام
- ۱۳۷ فصل ششم چگونگی برخورد خائیان و معاشر امام هادی علیه السلام با آن حضرت و شیعیان
- ۱۳۹ خلفای معاصر امام هادی علیه السلام
- ۱۳۹ دوران خلافت المعتصم بالله
- ۱۴۱ دوران خلافت واثق بالله و علویان
- ۱۴۲ برخورد متوکل با علویان
- ۱۴۵ دشنام و بدگویی به علویان
- ۱۴۸ متوکل و دوستان اهل بیت علیهم السلام
- ۱۵۰ موضع گیری متوکل در برابر جبهه امامت
- ۱۵۲ جرم بودن نقل فضائل اهل بیت علیهم السلام
- ۱۵۴ کینه متوکل نسبت به امیر مؤمنان علیه السلام
- ۱۵۶ متوکل و تخریب قبر امام حسین علیه السلام
- ۱۵۸ کاخ ها و بزم های پر تجمل
- ۱۶۰ به قتل رسیدن متوکل و خلافت منتصر

۱۶۰	اقدامات متتصر
۱۶۱	دوران خلافت مستعین
۱۶۴	دوران خلافت معتز
۱۶۶	فعالیت مخفی امام هادی علیه السلام
۱۶۸	شبکه ارتباطی و کالت
۱۶۹	انتقال امام از مدینه به سامرا
۱۷۰	ورود امام به سامرا
۱۷۲	شاگردان مکتب امام هادی علیه السلام
۱۷۳	شهادت امام علیه السلام
	فصل هفتم چگونگی برخورد خلفای عباسی با آن حضرت و شیعیان
۱۷۶	
۱۷۸	زندگانی امام حسن عسکری علیه السلام
۱۷۹	رفتار خلفای عباسی نسبت به امام حسن عسکری علیه السلام
۱۸۰	خلافت مهتدی و برخورد او با امام حسن عسکری علیه السلام
۱۸۲	نیرنگ و تزویر معتمد
۱۸۲	فعالیت اختصاصی امام حسن عسکری علیه السلام
۱۸۳	مظلومیت‌های شیعه در زمان معتمد
۱۸۶	وضعیت ذریه حضرت علی علیه السلام در عصر معتمد
۱۸۷	ظلم‌های خلفای عباسی در حق امام حسن عسکری علیه السلام
۱۸۸	مظلومیت امام حسن عسکری علیه السلام و زندانی‌های گوناگون
۱۹۰	شهادت امام حسن عسکری علیه السلام

فصل هشتم مروری بر وضعیت خلفای عباسی بعد از شهادت امام عسکری علیه السلام تا دوران

- المقتفی لأمر الله ۱۹۳
- برخورد المعتضد بالله با علویان ۱۹۵
- برخورد المكتفی بالله با علویان ۱۹۶
- خلافت المقتدر بالله ۱۹۷
- خلافت الاهر بالله ۱۹۸
- خلافت الراسی بالله و برخورد وی با علویان ۱۹۹
- خلافت المنکی بالله ۱۹۹
- خلافت المستکفی بالله ۲۰۰
- خلافت المطیع لله ۲۰۲
- خلافت الطائع لله ۲۰۳
- خلافت القادر بالله ۲۰۳
- خلافت القائم بامر الله ۲۰۴
- خلافت مقتدی بامر الله ۲۰۵
- خلافت مستظهر بالله ۲۰۶
- خلافت مسترشد بالله ۲۰۸
- خلافت الراشد بالله ۲۰۹
- فصل نهم وضعیت شیعیان در زمان آخرین خلفای عباسی ۲۱۲
- خلافت ابو عبد الله محمد المقتفی لأمر الله ۲۱۴
- مظلومیت سادات علوی در ایام خلافت المقتفی لأمر الله ۲۱۶
- ذکر خلافت المستنجد بالله ۲۱۷
- ذکر خلافت المستضی بامر الله ۲۱۸
- شکست علویان و بازگشت دولت عباسی به مصر ۲۱۸

۲۲۰		خلافت الناصر لدين الله
۲۲۰		خصوصیات ناصر
۲۲۲		اقدامات ناصر
۲۲۴		دیدگاه سیوطی و ابن عمار حنبلی درباره ناصر
۲۲۵		نقد بر اقدامات ناصر
۲۲۶		اوضاع سیاسی شیعیان بغداد در دوره خلافت ناصر
۲۲۷		خلافت الظاهر بامر الله
۲۲۸		وضعیت شیعیان در دوره الظاهر بامر الله
۲۲۹		خلافت المستنصر بالله
۲۳۱		خلافت مستعصم
۲۳۲		نظریه ابن طقطقی درباره مستعصم
۲۳۳		نظریه ابن العبری درباره مستعصم
۲۳۳		اقدامات مستعصم برای شیعیان با اغراض سیاسی
۲۳۵		درگیری شیعه و سنی در دوره خلافت مستعصم
۲۳۶		واقعه کرخ (۶۵۴ ق) و مظلومیت شیعیان
۲۳۸		اتهامات ناروا نسبت به ابن علقمی شیعی
۲۴۰		علل بقاء تشیع
۲۴۲		فصل دهم انقراض سلسله بنی عباس
۲۴۴		سرانجام بنی عباس
۲۴۵		نقش شیعیان در حادثه سقوط بغداد و انقراض بنی عباس
۲۴۷		مظلومیت شیعیان حتی هنگام حمله مغول
۲۴۷		علل انقراض بنی العباس
۲۴۹		منابع و مآخذ

دیباچه

مطابق منابع تاریخی، مظلومیت خاندان پیامبر(ص) و شیعیان آنها هم در زمان رسول الله(ص) و هم بلافاصله بعد از رحلت نبی اکرم(ص) آغاز شد، عرصه‌های مظلومیت اهل بیت(ع) و شیعیان آنها متفاوت بود و در هر دوره‌ی تاریخی به اسکال مناسف نمود داشت طبیعی است گزارش تاریخی این مظلومیت‌ها که ریشه‌های مظلومیت مسلمانان شیعه در عصر حاضر نیز می‌باشد از اهمیت خاصی برخوردار است و با عنایت به سیره و تأکید پیشوایان شیعه مبنی بر بیان و شرح مظلومیت‌های اهل بیت(ع) و شیعیان آنها از جمله روایت معروف امام باقر(ع)^۱ و روایت حضرت زهرا(س) در خصوص بیان تشریحی مظلومیت شیعیان تردیدی نمی‌ماند که این موضوع از همان ابتدا مورد عنایت خاص پیشوایان اسلام بوده است از طرف دیگر ظلم بر مسلمانان شیعه دارای دو عرصه متداخل بوده است گاه از جانب حاکمان ظالم بیرون دنیای اسلام و گاه از بیرون دنیای اسلام رخ داده است که تفکیک عوامل آن برای شناخت راهکارها ضروری است. همچنین ظلم بر مسلمانان شیعه در دوره معاصر نیز از شیعه ستیزی تاریخی کمال بهره را برده است و در عرصه‌های مختلف سیاسی، رسانه‌ای و اجتماعی عصر حاضر و حتی فضای روابط بین المللی شکل گرفته است اما بیان این نکته مهم است که اگرچه مسلمانان شیعه در طول تاریخ مورد

۱. شیعیان ما را در هر شهری به دست می‌آوردند می‌کشتند و دست و پاهایشان را به جرم شیعه بودن قطع می‌کردند ابن ابی الحدید، ج ۴، ص ۵۸.

مظالم، فشار و سرکوب بوده‌اند اما این طور نیست که مکتب تشیع تنها مکتب ستم کشیدگان عالم اسلامی باشد بلکه با نگاهی به تاریخ اسلام در می‌یابیم که تشیع، مکتب آزاداندیشان، عدالت گرایان و هواداران حاکمیت اسلام دور از استبداد بوده است. به همین دلیل هر انقلابی، آزاد اندیش، عقل گرا و عدالت گرا که بر خلاف عقاید رسمی دربار خلیفگان و پادشاهان اموی، عباسی، مغول و عثمانی حرکت می‌کرد به جرم تشیع مورد آزار و ظلم قرار می‌گیرد. بزرگانی چون: جابر بن حیان، ابن سکیت، بوعلی سینا، سهروردی و... به همین اتهام مورد تعقیب قرار می‌گرفتند^۱. و با همه این فشارها شیعیان در کنار دیگر مسلمانان نقش بی‌بدیل خود را در ساختن تمدن اسلامی ایفا کردند^۲.

دوره حدود پانصد و سی ساله خلافت عباسیان اگرچه از سویی شاهد رشد روزافزون مکتب تشیع بود ولی از جانب دیگر شاهد مظالم متعدد و گوناگونی علیه خاندان پیامبر(ص) و هواداران آنها بود که بیان آن مظلومیت‌ها در هر قرن از بحث فراوانی را می‌طلبد که اثر حاضر گراش فهرست‌واری از آن مظالم را ارائه کرده و به خامه روان محقق ارجمند جناب حجت الاسلام صادق انصاری‌پور به رشته تحریر در آمده است. مجمع جهانی شیعه شناسی، انتشار دارد این اثر را به جامعه فرهنگی کشور عرضه نماید و امید است که قدمی برای تبیین بیشتر ریشه‌های مظلومیت شیعه در عصر حاضر و ارائه راهکارهای روز رفت از آن باشد.

مجمع جهانی شیعه شناسی

۱. در این باره رک: حسن انوشه، شیعه مظلوم یا ستم‌پنده؟، نشریه کلمه، شماره هفتم و هشتم.

۲. در این باره رک: تاسیس الشیعه لعلوم الاسلام، نویسنده: صدر، حسن ناشر: علمی محل نشر: تهران سال نشر: ۱۳۷۵. و علی اکبر ولایتی، نقش شیعه در فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، تهران: امیر کبیر، ۱۳۸۹.

مقدمه مؤلف

نوشته خود را به نام خدایی آغاز می‌کنم که آغازی ندارد و سپاس بی‌پایان خویش را به درگاه ایزدی به ارمغان می‌فرستم که پایانی ندارد. آری تنها اوست که در عالم هستی آغاز و بی‌پایان است، اوست که اندیشه‌ها از ستایش گوهرش ناتوانند و خوبها از دریافت گوهرش سرگردانند.

انسان چند صباحی در این دنیا زندگی می‌کند و چه خوب است که در مسیر قرآن و عترت قرار بگیرد و به زندگی خود صبغه الهی بخشد. همان‌طوری که خداوند تبارک و تعالی در قرآن کریم می‌فرماید: «صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ»^(۱) رنگ خدایی را چه رنگی از رنگ خدایی بهتر است؟ و ما تنها او را عبادت می‌کنیم. خداوند در این آیه فریضه می‌فرماید که به زندگی و کارهای خود رنگ خدایی ببخشید تا بنده‌ی خدا باشید.

خدا را سپاس می‌گویم که این سعادت را به من حقیر عاقل و کم‌مردم تا بتوانم به خواست پروردگار بزرگ، بر انجام یک امر دینی و ادای یکی از وظایف وجدانی توفیق یابم و به قلم خود رنگ الهی داده، گوشه‌ای از وظایف بندگی خود را انجام دهم.

تاریخ، سرگذشت پیشینیان است و خداوند به ما عقل و شعور داده تا آن را در

زندگی خود به کار گیریم و نسبت به گذشتگان بی تفاوت نباشیم زیرا ما جزئی از مجموعه انسان‌ها و وابسته به تاریخ آن‌ها هستیم، پس باید از گذشته آگاهی یابیم تا بتوانیم با بینشی صحیح، حق را از باطل تشخیص دهیم و در مسیر حق قرار گیریم.

ما که در دوره‌ی پیشرفت و علم زندگی می‌کنیم و خود را لایق حمل امانت الهی می‌دانیم، سزاوار است سعی و تلاش خود را برای یافتن حق متمرکز کنیم. حال که خود را در «أحسن تقویم»^(۱) آفریده است، چرا بگذاریم دیگران ما را به «اسفل السافلین»^(۲) ببرند؟

هر ملتی به گونه‌ای وابسته و نیازمند تاریخ گذشتگان خود است چرا که تاریخ سهم زیادی در به کمال رسیدن انسانیت حتی جامعه انسانی دارد. همیشه افرادی بوده‌اند که در لباس تاریخ نویسان سیاسی و مطامع کرده و در صدد جهت‌دهی به افکار مردم باشند. پس تاریخ آنقدر مهم است که با تغییر آن، می‌توانند مردم را به هر سمتی که بخواهند بکشانند. لذا یکی از وظایف محققین این است که به مردم، حقیقت را نشان دهند.

هدف از تألیف کتاب

هدف از تألیف این کتاب آن است که گوشه‌ای از تاریخ سراسر مظلومیت تشیع را در عصر عباسیان مورد کنکاش و بررسی قرار گیرد. مسئله‌ای که در آن عصر شیعیان با آن دست و پنجه نرم کردند و فشارهای زیادی را متحمل شدند.

۱. تین / ۴.

۲. تین / ۵.

در این کتاب سعی شده، علاوه بر ذکر خلافت خلفای عباسی و هوسبازی و خوشگذرانی آن‌ها و هزینه کردن بیت المال در مقاصد شخصی، مظلومیت شیعه در عصر تک تک خلفای عباسی، به طور گسترده به تصویر کشیده شود. در عصر این خلفای غاصب، تعدادی از امامان و پیشوایان شیعه زندگی می‌کردند که برخورد خلفای عباسی هم عصر این پیشوایان، با آن‌ها بسیار قابل توجه و دقت نظر است.

قابل ذکر است که نویسنده در این کتاب به دور از هیچ گونه تعصبی در پی بیان حقایق است و خواننده با خواندن این کتاب به این مطلب پی خواهد برد؛ مثلاً بیان خواهد کرد که بعضی از خلفای عباسی مانند ناصر، دارای برخوردی مناسب با شیعیان هم عصر خود بودند و بسیاری از وزیران و استانداران حکومت خود را از شیعیان انتخاب می‌کردند. به همین خاطر، کارهای مثبتی که خلفای عباسی در حق شیعیان انجام داده‌اند نیز بیان شده است. البته نباید از این مطلب غافل شد که نفس اشغال منصب خلافت، خود ظلم عظیمی است که هر کدام از خلفای عباسی بر علیه شیعیان انجام داده‌اند، زیرا این منصب از آن پیشوایان دینی هر عصر و زمانی است.

در این کتاب از منابع دست اول تاریخی شیعه و سنی استفاده شده است، و هر چند که بعضی از این منابع، فقط به ذکر خلافت بعضی از خلفاء بسنده کرده و از برخورد آن خلیفه با شیعیان و پیشوایان دینی سکوت کرده‌اند، ولی تلاش بر این است که مطلب به طور تفصیلی مورد بحث و بررسی قرار گیرد. انشاءالله.

خوشبختانه در زمینه تاریخی، کتاب‌های فراوانی به چاپ رسیده و تاریخ‌دوستان از این منابع ارزشمند استفاده زیادی می‌کنند، ولی در زمینه‌ی ظلم‌های

حکومت جور عباسی به شیعیان، کتاب مستقلی منتشر نشده است، بلکه به طور پراکنده در کتابهای مختلف مثل مقاتل الطالبیین «ابو الفرج اصفهانی»، الشیعه و الحاکمون «محمد جواد مغنیه»، سیره پیشوایان «مهدی پیشوایی» و... به این مهم پرداخته شده است. لذا یکی از عواملی که نویسنده را بر این داشت که در این زمینه قلم بزند، عدم تألیف عنوان مستقلی در این موضوع بود.

نویسنده که اولین اثر خود را به خوانندگان محترم تقدیم می‌دارد، آن را بدون ایراد و اشکال ندانسته و از انتقادات و نکات دلسوزانه آن‌ها با کمال میل استقبال می‌نماید.

در پایان از راهنمایی‌های دلسوزانه‌ی حجت الاسلام و المسلمین انصاری بویراحمدی مسئول مجمع جهانی شیعه شناسی قم، که در تألیف این اثر راهنمایی‌های شایانی انجام داده و دست‌نمای آن بخش مؤثری داشته‌اند، تقدیر و تشکر می‌کنم.

امید است با انتشار این اثر، گامی هرچند اندک برای عیان نمودن چهره‌ی واقعی ظلم و نفاق برداشته باشم، باشد که مقبول درگاه احسان قرار گیرد و آن را ذخیره‌ای برای آخرتم قرار دهد ان شاء الله.

صادق انصاری نور

شهر مقدس قم

۵/ صفر/ ۱۴۳۴

۱۳۹۱/۹/۲۹